

Prace Filologiczne 2022 (77): 107–130

ISSN 0138-0567; e-ISSN 2720-5037

Copyright © by Piotr Kładoczny, 2022

Creative Commons: Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-

-Bez utworów zależnych 3.0 PL (CC BY-NC-ND 3.0 PL)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/>

<https://doi.org/10.32798/pf.1043>

PIOTR KŁADOCZNY

Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim

e-mail: pkladoczny@ajp.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-3204-5807>

KONCEPTUALIZACJA SMAKU W TWÓRCZOŚCI JERZEGO PILCHA

CONCEPTUALIZATION OF TASTE IN THE WORK OF JERZY PILCH

ABSTRACT: The article is devoted to the conceptualization of the sense of taste in selected texts by Jerzy Pilch. The way of presenting the sense of taste was prepared according to the methodology of Charles Fillmore's interpretative framework. Each and every human activity, including sensory cognition and taste, can be included in a network of categories to which the concepts describing a given activity belong. Selected works by Jerzy Pilch present the category of objects of taste perception, i.e. the names of food and drink are most frequently presented. The novel *Pod Mocnym Aniołem* most often describes drinking alcohol and uses many names for alcohol. The other novels focus on food. Jerzy Pilch very efficiently presents the world of alcoholics and feast life. The descriptions of the food reflect the traditional way of eating in Poland, in which meat products, appetizers and sweet desserts predominate. Vegetables and fruits occupy a small part.

KEYWORDS: taste, perception, food names, drink names, theory of Frame Semantics

Jerzy Pilch urodzony w 1952 r. i zmarły w 2020 r. to ceniony i nagradzany polski pisarz. Spod jego ręki wychodziły głównie utwory prozatorskie (powieści, mikro-powieści, opowiadania) i dramatyczne, ale przez wiele lat dawał się poznać także jako felietonista, napisał również kilka scenariuszy filmowych. W swej twórczości podejmował wiele wątków literackich, społecznych i lokalnych. Był wnikliwym

obserwatorem życia, ludzi i relacji między nimi, które bardzo często interpretował przez retrospekcje i własną historię. Wielokrotnie opisywał też różne doznania zmysłowe, z których najbardziej znane są relacje alkoholowe przedstawione w powieści *Pod Mocnym Aniołem*.

Celem artykułu jest rekonstrukcja konceptualizacji zmysłu smaku u Jerzego Pilcha na podstawie trzech wybranych powieści. Konceptualizacja jest tu rozumiana jako ujęcie wybranego zakresu poznania w pojęciach, a następnie nadanie im nazw o określonym znaczeniu. Każdy rodzaj aktywności człowieka daje się opisać przez zestaw pojęć, które tworzą zbiory odpowiadające kategoriom charakterystycznym dla tej aktywności. Układ tych kategorii jest ze sobą ściśle powiązany i tworzy swego rodzaju schemat poznawczy zwany ramą interpretacyjną (Fillmore 1982, 1985; Fillmore, Atkins 1992)¹. Każda rama składa się z kategorii (i ewentualnie podkategorii) wypełnionych pojęciami, a zrozumienie dowolnego z pojęć wymaga odwołania się do całości tej ramy². Ujęcie ramowe jest bliskie semantyce pól leksykalnych, ale w wypadku ram istotniejsze jest wyjście od doświadczenia i tekstu oraz powoływanie się na relacje między pojęciami i kategoriami ramy. Semantyka pól leksykalnych skupia się głównie na dyferencjalnych cechach semantycznych (Tokarski 2006)³. Na gruncie polskim powstało już kilka prac poświęconych ramom interpretacyjnym (m.in.: Kieraś 2010; Kładoczny 2012, 2014, 2018, 2020; Kopcińska, Linde-Usiekiewicz 2010; Zawisławska 2004, 2010a, 2010b). Powstał również mikrokorpus metafor synestezyjnych SYNAMET.

Zbiór leksemów wypełniających dane kategorie w obrębie ramy wskazuje na przyjmowane przez nie wartości oraz ich bogactwo – jest to ocena jakościowa słownictwa. Duża liczba pojęć mieszczących się w danej kategorii świadczy o tym, że poznanie jest szczegółowe, różnorodne i ma wiele odcieni. Układ pojęć w kategorii również przekazuje informacje o naturze tego poznania. Ocena ilościowa z kolei zawsze opiera się na potwierdzeniach użycia danej leksyki i dokonuje się jej przez analizę tekstów i wystąpień poszczególnych leksemów. Dane liczbowe zaświadczać o istotności danej kategorii i o jej randze w hierarchii danej ramy, a wysoka frekwencja poszczególnych leksemów – o ich kluczowości dla określonych zastosowań.

¹ Metodologia ram interpretacyjnych została zapoczątkowana przez Charlesa J. Fillmore'a była następnie z powodzeniem prowadzona na uniwersytecie w Berkeley.

² Opis ram i ich przegląd dla języka został zaprezentowany na stronie <https://framenet.icsi.berkeley.edu/fndrupal/> [dostęp: 29.09.2021]. W wersji elektronicznej istnieje publikacja zbiorowa w przejrzanej wersji z 2016 r. (Josef Ruppenhofer i in., 2016).

³ Należy również zauważyć, że interpretacja ramowa wprowadza często do omówienia znaczeń i relacji poszczególnych pojęć kategorie, które są z punktu widzenia pól leksykalnych poza ich zainteresowaniem, np. rama smaku wprowadza kategorię narzędzia, np. widelec, która nie ma wpływu na cechy znaczeniowe rozpatrywane w ujęciu pól leksykalnych.

Przeprowadzenie jakościowej i ilościowej analizy słownictwa opisującego doznania zmysłu smaku na podstawie opisów jedzenia i picia danego autora posłuży do odtworzenia konceptualizacji tego zmysłu w pismach twórcy. Ocena jakościowa i ilościowa takiego słownictwa określa ponadto pisarza na tle całego systemu językowego oraz innych autorów, jeśli podobne porównanie jest możliwe ze względu na dostępność zbliżonych badań.

Konceptualizacja zmysłu smaku u Jerzego Pilcha zostanie zrekonstruowana na podstawie trzech jego powieści. Są to: *Pod Mocnym Aniołem* (P 2000), *Miasto utrapienia* (Mu 2004) oraz *Marsz Polonia* (Ma 2008), z których ostatnia pozycja jest najkrótsza, a najdłuższa – środkowa – niemal dwukrotnie obszerniejsza od niej. Wybór pierwszego utworu – *Pod Mocnym Aniołem* – był celowy i podyktowany opisem doświadczeń alkoholowych głównego bohatera. Pozostałe dwie powieści znalazły się w materiale badawczym losowo. Niemniej jednak w każdej z nich nieco inaczej przedstawiane są doświadczenia konsumpcyjne. W *Mieście utrapienia* przeważają liczne opisy spotkań w barach i kawiarniach, a w *Marsz Polonia* autor przedstawia m.in. wielką biesiadę w podwarszawskiej rezydencji. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na podkategorie dotyczące nazw picia i jedzenia w analizowanym materiale.

Ujęcie danej aktywności człowieka lub określonego zakresu jego poznania w ramy interpretacyjne jest poprzedzane procesem badawczym, w którym dochodzi do ustalenia relacji pomiędzy pojęciami wyłaniającymi się z ich nieoczywistych powiązań. Jest to interpretacyjna rekonstrukcja, która może przyjąć warianty podlegające dyskusji (por. Kładoczny 2012, 2014 i Staniewski 2017)⁴. Dotyczy to głównie wydzielania poszczególnych kategorii i podkategorii oraz nadawania im różnego statusu ważności (obligatoryjna, poboczna). Ponadto interpretacje są przeprowadzane na dwóch poziomach: składniowym i semantycznym. Poziom składniowy zwykle opiera się na analizie wymagań składniowych leksemów przynależnych do ramy (np. czasowników i ich walencji), co często prowadzi do redukcji wydzielanych kategorii. Ujęcie semantyczne interpretuje relacje znaczeniowe, w które leksem wchodzi w tekście, czasem są one luźno związane składniowo lub tylko współwystępują w jednym zdaniu czy całym utworze. Interpretacja semantyczna może również nie zostać ujawniona w tekstach, ale wynika z cech znaczeniowych leksemów⁵.

⁴ P. Staniewski (2017) w zestawieniu z ujęciem P. Kładocznego (2012, 2014) postuluje znaczne zredukowanie liczby kategorii ramy *dźwięk* do trzech. W tej samej kwestii projekt SYNAMET poświęcony mikrokorpusowi metafor synestezyjnych (<http://synamet.polon.uw.edu.pl/>; dostęp: 29.09.2021) wprowadza znacznie więcej znaczników kategoryalnych, co ma służyć interpretacji danych tekstowych zawartych w korpusie.

⁵ Dla przykładu przy nazwach dźwięków nie muszą w tekstach zostać ujawnione źródła dźwięku, lecz wiadomo, że one są. Nazwy czasownikowe częściej pojawiają się w sąsiedztwie

Smak należy do zmysłów i stanowi podstawę jednego z rodzajów poznania zmysłowego, które daje się opisać w dwóch stopniach. Pierwszy z nich jest ogólny i semantyczny, bez odniesień do konkretnych słów i ich użycia. Zawiera ją się w nim trzy kategorie⁶: *Percypujący* (zwany czasem *Eksperiencerem*, z ang. *Perceiver*), *Percepcja* (ang. *Perception*) oraz *Obiekt percepcji* (ang. *Plenomenon*) (por. Ruppenhofer 2016)⁷. Z tego ogólnego ujęcia ramy PERCEPCJI można wyprowadzić trzy podtypy: a) PERCEPCJA_CZYNNA, w której *Percypujący* celowo kieruje swoją uwagę na jakąś istotę lub zjawisko (np. *Patrzę na obraz; Wącham perfumy*); b) PERCEPCJA_CZĘŚCI_CIAŁA, w której u *percypującego* dzięki określonej części ciała dochodzi do odczuwania jednej z percepcji (np. *Czuję ból w nodze; Do moich uszu dotarły ciche szmery*); c) PERCEPCJA_BIERNĄ opisującą *Percypującego*, który odczuwa percepcję bez swojego zaangażowania (np. *Poczułem wilgoć, Słyszę szelest*). PERCEPCJA_CZYNNA i PERCEPCJA_BIERNĄ wchodzą w relacje opozycyjne opisujące dwa sposoby tego poznania, co wyraża się leksykalnymi parami *patrzeć – widzieć, słuchać – słyszeć, wąchać – czuć, dotykać – czuć*. Dokładniejsze analizy tekstów ujawniają już na tym etapie dodatkowe kategorie, które są wykorzystywane do opisu poznania zmysłowego. Mogą nimi być *Okoliczności* (ang. *Circumstances*), *Stopień* (lub *Jakość percepcji* z ang. *Degree*), *Stan* (ang. *Depictive*), *Miejsce* (ang. *Location*), *Długość trwania* (ang. *Duration*) i inne.

Opis ramy każdego ze zmysłów to kolejny stopień interpretacji i wymaga szczegółowej analizy składniowej i semantycznej leksemów, które służą do opisu doświadczeń danej percepcji. Kategorie ogólnej ramy PERCEPCJA są „dziedziczone” przez ramy każdej percepcji, a ponadto dochodzi do uzupełnienia o kategorie charakterystyczne dla danego typu poznania. Z tego względu np. rama PERCEPCJA_SŁUCHU zawiera kategorie *Źródło dźwięku* (ang. *Sound source*) oraz *Cechy dźwięku* (ang. *Manner*). Ponadto ramy poszczególnych zmysłów występują w uwikłaniu danego języka, co skutkuje zakresami o przebiegach nieco innych niż w drugim języku. Dodatkowo poszczególne ramy nakładają się na siebie, przez co tworzą się węzły semantyczne⁸.

nazw występujących w tej roli, natomiast postaci rzeczownikowe nazw dźwięków rzadziej łączą się z określeniami ujawniającymi źródła pochodzenia dźwięku (por. Kładoczny 2012).

⁶ Poszczególne kategorie i podkategorie analizowanych ram będą zapisywane kursywą, a pierwsza litera pierwszego wyrazu kategorii wielką literą, natomiast dla wyróżnienia nazw poszczególnych ram zostaną zastosowane kapitaliki i podkreślniki między wyrazami.

⁷ Oprócz opracowania Ruppenhofera (2016) wykorzystano tu materiały dotyczące projektu FrameNet dostępne na stronie internetowej <https://framenet.icsi.berkeley.edu/fndrupal/> [dostęp: 30.09.2021 r.].

⁸ W przypadku ramy SMAK wg badaczy FrameNetu dochodzi do relacji z ramą PRÓBOWANIE (TRYING_OUT) i ramą JEDZENIE (FOOD), por.: <https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Tasting> [dostęp: 30.09.2021 r.].

W ramie ogólnej PERCEPCJA_ZMYŚLOWA na gruncie języka polskiego daje się wyodrębnić cztery kategorie (Kładoczný 2018, 2020), które znajdują potwierdzenie w leksyce: 1) *Percepcja: czuć, poczuć*; 2) *Odczucie: czucie, wrażenie*; 3) *Obiekt: znak*; 4) *Jakość: ostry*. Wszystkie one są implementowane do ramy PERCEPCJA_SMAKU, a ponadto znajdują się w jej obrębie kolejne charakterystyczne dla danego typu poznania.

Przy badaniu językowego ujęcia smaku warto przyjrzeć się definicji słowa, które je nazywa. WSJP PAN wyróżnia siedem znaczeń leksemu *smak*, z czego dwa mają odniesienie pierwotne do zmysłu. Są one oddane poprzez następujące eksplikacje: 1) ‘zmysł, który umożliwia odczucie i rozpoznanie właściwości tego, co jemy lub pijemy’; 2) ‘cecha rzeczy, która oddziałuje na zmysł smaku’⁹. Pierwsza z nich wskazuje nazwę zmysłu, a druga odnosi się do odczucia realizującego się przy zająsci percepcji.

Pewną niejasność przy badaniu ramy PERCEPCJA_SMAKU może powodować zakres leksyki, która ma posłużyć do wypełniania poszczególnych kategorii. Można mieć wątpliwości, czy należy w niej umieścić nazwy jedzenia i picia. Nie budzi zastrzeżeń, że obiekty jedzenia i picia wywołują odczucia smakowe, jednak w niewielu nazwach zawarta jest informacja semantyczna dotycząca wartości smakowej. Daje się to zauważyć w określeniach typu *smakołyk, delicje czy nazwach, które stały się podstawą określenia pewnych smaków, np. czekolada, kawa, mięta, anyż, kwas, sól*. Trudno przeprowadzić jednoznaczną granicę pomiędzy nazwami, które są na tyle wyraziste, że stają się wzorem określonego smaku, a pozostałymi. W związku z tym wszystkie nazwy jedzenia i picia powinny wypełniać kategorię *Obiektu percepcji*.

Druga wątpliwość leksykalna dotyczy nazw pojemników, jak *butelka, flaszką, kieliszek, szklanka*, a także *talerz, miska*. W swoim pierwotnym znaczeniu jako pojemniki nie są one bezpośrednio powiązane z percepcją smaku. Jednak w tekstach bardzo często używa się ich w znaczeniach metonimicznych zastępujących nazwy pokarmów lub napojów. Stąd dopiero w tekstowej analizie można uznawać za potwierdzenia realizacji kategorii *Obiekt – picie* lub *Obiekt – jedzenie* te wystąpienia poszczególnych leksemów, które takie metonimiczne znaczenia przyjmują.

Dla badanych tekstów, w wypadku niniejszego artykułu trzech powieści Jerzego Pilcha, bardzo istotna jest decyzja na temat tego, jaki zakres leksemów wchodzi do analizowanej ramy. Ma to bezpośrednie przełożenie na wypełnienie leksemami pod względem jakościowym i ilościowym poszczególnych kategorii. Wspomniane powyżej nazwy jedzenia (*Obiekt – picie* i *Obiekt – jedzenie*)

⁹ Definicje zawarte w *Wielkim słowniku języka polskiego PAN* (WSJP) w jego wersji internetowej (www.wsjp.pl, dostęp 14.04.2022).

stanowią ogromną część zasobu leksykalnego ramy PERCEPCJA_SMAKU. Jest to odpowiednio około połowa zasobu notowanych leksemów oraz około trzecia część odnotowanych ich potwierdzeń tekstowych, biorąc pod uwagę całość reprezentacji leksykalnej omawianej ramy.

Na podstawie przeprowadzonej analizy wybranych tekstów ustalono zakres kategorii i leksykalnych potwierdzeń dla tych kategorii w kolejnych powieściach¹⁰ (Tab. I–III). Poniższe tabele przedstawiają trzy informacje. Pierwsza z nich to kategorie lub podkategorie ramy PERCEPCJA_SMAKU, które zostały zrealizowane przez Jerzego Pilcha w poszczególnych powieściach¹¹. Druga dotyczy wszystkich leksemów wykorzystanych do opisu doświadczeń zmysłu smaku odnotowanych w ekscerpowanych tekstach. Trzecia natomiast ujawnia liczbę poświadczeń poszczególnych leksemów w każdym z badanych materiałów autora. Największy zakres jakościowy (348 leksemów) znalazł się w najobszerniejszej powieści *Miaśto utrapienia*. Najwięcej potwierdzeń tekstowych (1017) zanotowano w drugim pod względem objętości utworze, czyli *Pod Mocnym Aniołem*. Najmniej potwierdzeń liczby leksemów i liczby ich użyci charakteryzuje powieść *Marsz Polonia*.

Tabela I. Leksemy i liczba ich wystąpień w poszczególnych kategoriach ramy PERCEPCJA_SMAKU dla powieści *Pod Mocnym Aniołem*

Czynność – picie (46:426)	chłać ^{4p} , chlanie ^{1p} , chleptać ^{2p} , dolewanie ^{1p} , dopić ^{1p} , mieszać ^{4p} , mieszanie ^{3p} , nadużywanie ^{1p} , nalać ^{4p} , nalewać ^{5p} , napić się ^{9p} , napić ^{1p} , nie pić ^{1p} , niepicie ^{9p} , nieprzepicie ^{1p} , odlewać (z kufli) ^{1p} , opicie ^{1p} , picie ^{61p} , pic ^{200p} , pijać ^{1p} , pochlać ^{4p} , pokrzepić się ^{1p} , popić ^{1p} , popijać ^{15p} , popijanie ^{1p} , przełykać ^{1p} , przepić ^{16p} , przepijać ^{1p} , przepijanie ^{2p} , rozcieńczanie ^{1p} , strzelić (klina, piwo) ^{2p} , toast ^{1p} , umoczyć dzioba ^{1p} , wilżyć (wargi) ^{1p} , wlać w siebie ^{1p} , wlewać (do gardła) ^{2p} , wszech-picie ^{1p} , wypicie ^{4p} , wypić ^{31p} , wypijać ^{16p} , zachłyśnięcie ^{1p} , zaglądać do kieliszka ^{1p} , zapić się na śmierć ^{4p} , zapijać ^{2p} , zmieszać ^{2p} , zraszać (gardło) ^{1p}
Obiekt – picie (77:258)	alkohol ^{12p} , Baczewski ^{1p} , becherovka ^{5p} , bimber ^{1p} , bourbon ^{1p} , brzoskwińowa Premium ^{1p} , brzoskwińówka ^{4p} , bulion ^{2p} , coca-cola ^{4p} , cola ^{4p} , coś mocniejszego ^{1p} , ćwiartka wódki czystej ^{1p} , dawka ^{1p} , denaturat ^{6p} , denaturatowy napitek ^{1p} , dolewka ^{1p} , dykta ^{1p} , dżin ^{1p} , flaszka ^{1p} , głębszy ^{2p} , gorzała ^{5p} , gorzałka ^{3p} , gorzka żołądkowa ^{18p} , haust ^{2p} , herbata ^{2p} , Jack Daniels ^{1p} , Johnny Walker ^{2p} , kawa ^{6p} , kawa zbożowa ^{4p} , kieliszek ^{9p} , klin ^{4p}

¹⁰ Kolejność kategorii w zestawieniu została ułożona według malejącej frekwencji odnotowanych w danej kategorii potwierdzeń tekstowych. Leksemy dla danej kategorii występują w porządku alfabetycznym. Pogrubienie zastosowano dla leksemów o największej frekwencji. Podobne zasady obowiązują w kolejnych tabelach.

¹¹ Zestaw kategorii należących do ramy PERCEPCJA_SMAKU nie został tu poddany krytyce i wymaga osobnego opracowania, które podjęłoby się tego zadania.

	koktajl ^{1p} , kompot ananasowy ^{1p} , koniak ^{3p} , kropla ^{3p} , kropla (ani kropli) ^{1p} , krople miętowe ^{1p} , likier ^{8p} , likier miętowy ^{3p} , lyczek ^{1p} , łyk ^{9p} , mieszanka ^{1p} , miętówka ^{1p} , mleko ^{1p} , mokka ^{1p} , napitek ^{3p} , napój ^{1p} , napój gazowany ^{1p} , napój mocny ^{1p} , napój wysokowy ^{1p} , niegazowana woda mineralna ^{2p} , pieprzówka ^{1p} , pięćdziesiątka ^{4p} , piwo ^{16p} , porter ^{1p} , półlitrówka ^{1p} , rozpuszczalna neska ^{1p} , samogon ^{2p} , saska żytniówka ^{1p} , setka ^{2p} , Smirnoff ^{1p} , sok ^{9p} , sok malinowy ^{1p} , spirytus ^{9p} , szklanka ^{6p} , ślina ^{1p} , śliwowica ^{2p} , trunek ^{8p} , whisky ^{1p} , wino ^{5p} , woda ^{1p} , wódka ^{29p} , wódka czysta ^{2p} , wywar ^{1p} , zielona herbata ^{1p} , żubrówka ^{1p} , Żywiec ^{1p}
Obiekt – jedzenie (62:81)	banan ^{1p} , barszcz czysty ^{1p} , barszcz z uszkami ^{1p} , barszcz z ziemniakami ^{1p} , bigos ^{1p} , boczek ^{1p} , bombonierka ^{1p} , bułka ^{1p} , chińska zupa ^{2p} , chipsy ^{1p} , cukier ^{1p} , cukier waniliowy ^{1p} , cukierek ^{1p} , cytryna ^{1p} , czekolada ^{1p} , czekoladowy cukierek ^{1p} , danie ^{1p} , deser ^{1p} , dorsz panierowany ^{1p} , drożdżówka ^{1p} , dżem truskawkowy ^{2p} , dżem z truskawek ^{1p} , galaretka z cielęcych ozorków ^{1p} , glukoza ^{1p} , grzybowa ^{1p} , jabłko ^{1p} , jadło ^{1p} , jajecznicza ^{1p} , jajecznicza na boczku ^{1p} , kapusta ^{4p} , kapuśniak ^{2p} , karp ^{1p} , kielbasa ^{1p} , kołdun ^{1p} , kurczak ^{1p} , kutia ^{1p} , lody w polewie czekoladowej ^{1p} , mandarynka ^{1p} , ogórki konserwowe ^{1p} , paluszki słone ^{1p} , parówka ^{1p} , pasta do zębów ^{1p} , pieczeń cielęca ^{1p} , pomarańcza ^{2p} , potrawa ^{1p} , rolmopsy śledziowe ^{1p} , rosół ^{2p} , rosół drobiowy ^{1p} , sałatka owocowa ^{1p} , ser ^{2p} , spadziowy miód ^{1p} , strawa ^{1p} , szczupak w galarecie ^{1p} , szprotki ^{1p} , witamina ^{1p} , zakąska ^{1p} , zupa ^{11p} , zupa chińska ^{1p} , żarcie ^{1p} , żur ^{1p}
Percypujący (4:101)	deliryczka ^{5p} , deliryk ^{57p} , opoj ^{2p} , pijak ^{37p}
Stan (21:53)	apetyt ^{1p} , być głodnym ^{1p} , czuć pragnienie ^{1p} , głód ^{2p} , kropla (nie mieć ani kropli w ustach) ^{1p} , mdłości ^{1p} , na trzeźwo ^{2p} , niewypity ^{1p} , opity ^{1p} , pijany ^{18p} , pijaniuteńki ^{1p} , po pijanemu ^{5p} , półpijany ^{1p} , spity ^{1p} , spragniony ^{1p} , trzeźwieć ^{1p} , trzeźwienie ^{1p} , trzeźwy ^{6p} , uchłać się ^{1p} , upojenie ^{1p} , wytrzeźwieć ^{5p}
Miejsce (11:39)	bar ^{1p} , gospoda ^{11p} , gospoda „Pod Mocnym Aniołem” ^{2p} , jadalnia ^{1p} , kawiarnia ^{2p} , knajpa ^{1p} , sklep ^{12p} , sklep monopolowy ^{3p} , sklep nocny ^{3p}
Czynność – jedzenie (11:15)	gotować ^{1p} , jadać ^{1p} , jeść ^{4p} , karmienie ^{1p} , pochłaniać ^{1p} , ugotować ^{1p} , zjadać ^{1p} , zjeść ^{2p} , zlizać ^{1p}
Skutek (7:10)	pożywny ^{1p} , rzygać ^{1p} , rzygowiny ^{1p} , wysuszony (usta) ^{1p} , wymiot ^{2p} , wymiotować ^{2p} , wyrzygać ^{2p}
Jakość smaku (9:9)	gorący (wódka) ^{1p} , jałowy (denaturat z kawą) ^{1p} , mocny (napój) ^{1p} , najgorszy (gorzka żołądkowa) ^{1p} , najprzedniejszy (trunek) ^{1p} , ostry (napitek) ^{1p} , palony (samogon) ^{1p} , pyszny (gorzka żołądkowa) ^{1p}
Narząd percepcji (2:9)	gardło ^{8p} , język ^{1p} , usta ^{1p}
Zdarzenie (7:8)	kolacja ^{1p} , kolacja wigilijna ^{1p} , obiad ^{2p} , ochłaj ^{1p} , stypa ^{1p} , śniadanie ^{1p} , wieczerza ^{2p}
Ocena smaku (2:3)	smakować ^{2p} , nie smakować ^{1p}

Czynność percepcyjna (2:2)	boskim marszem przechodzić (przez gardło) ^{1p} , smakować ^{1p}
Smak (1:1)	smak ^{1p}
Struktura (1:1)	gęsty ^{1p}
Urządzenie (1:1)	alkomat ^{1p}
Suma	(262:1017)

Tabela II. Leksemy i liczba ich wystąpień w poszczególnych kategoriach ramy PERCEPCJA_SMAKU dla powieści *Marsz Polonia*

Obiekt – jedzenie (56:108)	bajeczny ^{1mp} , bakalie ^{4mp} , barani łój ^{1mp} , barszcz ^{1mp} , baton ^{3mp} , biała kapusta ^{3mp} , borówka ^{3mp} , chleb ^{3mp} , ciabatta z salami ^{1mp} , ciastko Aurea Prima Chocolata ^{1mp} , czekolada ^{14mp} , czekolada szwajcarska ^{1mp} , danusia ^{1mp} , deser ^{4mp} , focaccio z indykiem ^{1mp} , gruszka ^{1mp} , jadro ^{3mp} , języki orzechowe ^{1mp} , kapusta ^{1mp} , kapusta z beczi ^{1mp} , kaszok z kapustą ^{2mp} , kielbasa ^{5mp} , kielki pszeniczne ^{1mp} , kinder bueno ^{1mp} , kit-kat ^{1mp} , lukier ^{1mp} , maca ^{1mp} , malaga ^{1mp} , mars ^{1mp} , miód ^{1mp} , morela ^{1mp} , muł ^{1mp} , muł czekoladowy ^{2mp} , mus ^{1mp} , ogórek kwaszony ^{1mp} , pierogi ^{1mp} , potrawa ^{2mp} , powidła z róży ^{1mp} , pralina ^{1mp} , prince polo ^{1mp} , ryba w jarzynach ^{1mp} , słodycze ^{1mp} , smakołyk ^{1mp} , snickers ^{1mp} , sól ^{3mp} , surowa ryba ^{1mp} , śliwa ^{1mp} , śmietana ^{12mp} , tarta ze szpinakiem ^{1mp} , tatarska chałwa ^{1mp} , tort ^{1mp} , tuńczyk po meksykańsku ^{1mp} , bakalie tureckie ^{1mp} , twist ^{1mp} , wołowina ^{1mp} , żarcie ^{4mp}
Obiekt – picie (36:70)	alkohol ^{2mp} , aurea prima chocolata ^{6mp} , bimber ^{2mp} , coca-cola ^{3mp} , cola ^{1mp} , czekoladowa lawa ^{2mp} , drink ^{2mp} , espresso ^{2mp} , gorzała ^{5mp} , gorzka żółdkowa ^{3mp} , herbata ^{4mp} , kawa ^{2mp} , kawa zbożowa ^{1mp} , keś ^{1mp} , kieliszek ^{1mp} , klin ^{1mp} , kolejka ^{1mp} , kompot z gruszek ^{1mp} , koniak ^{1mp} , lawa ^{1mp} , łyk ^{3mp} , mleko ^{1mp} , napój ^{1mp} , pejsachówka ^{1mp} , pięćdziesiątka ^{1mp} , piwo ^{7mp} , polewa ^{1mp} , prostownicza bania ^{1mp} , samogon ^{4mp} , spirytus ^{1mp} , syrop ^{1mp} , trunek ^{1mp} , whisky ^{1mp} , wódka ^{2mp} , żytniówka ^{1mp} , żywiec ^{1mp}
Czynność – picie (9:44)	chłanie ^{1mp} , napić się ^{5mp} , picie ^{3mp} , pić ^{21mp} , popijać ^{2mp} , trąbić ^{1mp} , upić ^{1mp} , wypić ^{9mp} , żłopać ^{1mp}
Czynność – jedzenie (21:38)	balować ^{1mp} , biesiadowanie ^{1mp} , dojadać ^{1mp} , jadać ^{1mp} , jeść ^{12mp} , najeść się ^{1mp} , obzerać się ^{2mp} , pozerać ^{3mp} , przelknąć ^{1mp} , pustoszyc ^{1mp} , wchłonać ^{1mp} , wzmocnić się ^{1mp} , zeżreć ^{1mp} , zjadać ^{1mp} , zjeść ^{3mp} , żarcie ^{1mp}
Miejsce (13:24)	bar ^{1mp} , bimbrownia ^{1mp} , całodobowy spożywczy ^{1mp} , garmazeria ^{1mp} , gorzelnia ^{4mp} , gospoda ^{1mp} , kawiarnia ^{1mp} , knajpa ^{5mp} , piekarnia ^{1mp} , pub ^{1mp} , sklep całodobowy ^{4mp} , spizarnia ^{1mp} , Yellow Dream ^{2mp}
Zdarzenie (7:22)	bankiet ^{12mp} , impreza ^{1mp} , kolacja ^{1mp} , obiad ^{2mp} , obiadowy ^{1mp} , raut ^{4mp} , śniadanie ^{1mp}
Skutek (9:14)	na bani ^{1mp} , najtrzeźwiejszy ^{2mp} , nie trzeźwieć ^{1mp} , obzarty ^{1mp} , pijany ^{3mp} , po pijanemu ^{3mp} , pożywny ^{1mp} , przepicie ^{1mp} , puszcząć pawia ^{1mp}

Jakość smaku (4:4)	gorzki (gorzka żołądkowa) ^{1mp} , nadzwyczajny (czekolada) ^{1mp} , słodki (gorzka żołądkowa) ^{1mp} , słony (staw) ^{1mp}
Narząd percepcji (1:2)	gardło ^{2mp}
Percepcja (1:1)	stać w gardle ^{1mp}
Percepcja (ocena smaku) (1:1)	smakować ^{1mp}
Wykonawca (1:1)	dyktator smaku ^{1mp}
Percypujący (1:1)	żałok ^{1mp}
Zachowanie (1:1)	niepijący ^{1mp}
Suma	(162:331)

Tabela III. Leksemy i liczba ich wystąpień w poszczególnych kategoriach ramy PERCEPCJA_SMAKU dla powieści *Miasto utrapienia*

Obiekt – jedzenie (126:218)	andrut ^{1mu} , antonówka ^{1mu} , argentyńska wołowina ^{1mu} , artykuł spożywczy ^{1mu} , banan ^{1mu} , baton ^{4mu} , baton Cadbury ^{3mu} , białko ^{1mu} , bułka ^{3mu} , chablis ^{3mu} , chicken corma ^{5mu} , chipsy krewetkowe ^{1mu} , chleb ^{9mu} , ciastko ^{1mu} , ciepłe lody ^{1mu} , cukier ^{1mu} , cukierek ^{1mu} , cytryna ^{1mu} , czekolada ^{2mu} , czekolada szwajcarska ^{1mu} , czekolada w proszku ^{1mu} , danie ^{2mu} , danone ^{2mu} , danusia ^{2mu} , deser ^{1mu} , draże indyjskie ^{1mu} , drops ^{1mu} , grzybek halucynogeny ^{1mu} , guma ^{1mu} , guma balonowa ^{1mu} , guma Turbo ^{1mu} , herbatnik ^{1mu} , hinduska potrawa ^{1mu} , jabłko ^{6mu} , jajecznica ^{1mu} , jajka po wiedeńsku ^{1mu} , jedzenie ^{1mu} , jogurt ^{3mu} , kabanos ^{6mu} , kasztanki ^{1mu} , kiełbasa ^{5mu} , kiełbasa jałowcowa ^{1mu} , kminek ^{1mu} , krewetka ^{1mu} , krówka ^{3mu} , krusze ciasto ^{1mu} , krupnik ^{1mu} , kuchnia polska ^{1mu} , landrynka ^{1mu} , lasagne ^{1mu} , lizak ^{1mu} , lody ^{1mu} , lody Bambino ^{1mu} , lody Calypso ^{1mu} , lód ^{1mu} , łakoć ^{1mu} , malaga ^{1mu} , mandarynka ^{1mu} , masa ^{1mu} , masło ^{3mu} , masło orzechowe ^{1mu} , mielony ^{1mu} , mięso ^{3mu} , mięso wołowe ^{1mu} , milka ^{1mu} , musli ^{2mu} , obwarzanek ^{1mu} , ogórek ^{1mu} , ogórek małosolny ^{1mu} , oranżada w proszku ^{1mu} , orzechy w czekoladzie ^{1mu} , orzeszki ziemne ^{1mu} , owoc ^{1mu} , pańska skórka ^{1mu} , papryka ^{1mu} , parówka ^{1mu} , parówka cielęcina ^{1mu} , pastylka ^{1mu} , pieczeń ^{1mu} , pieprz ^{1mu} , pierożek ^{1mu} , placek ^{1mu} , płatki ^{4mu} , płatki musli ^{1mu} , podgarlina ^{1mu} , podroby ^{2mu} , polędwica ^{12mu} , pomarańcza ^{2mu} , potrawa ^{2mu} , preparat witaminowy ^{1mu} , produkt spożywczy ^{1mu} , psie mięso ^{1mu} , ptasie mleczko ^{1mu} , pyś ^{1mu} , pyzy ^{1mu} , rafaello ^{1mu} , rarytas ^{1mu} , rodzynki ^{1mu} , rosół ^{2mu} , ryż dmuchany ^{1mu} , salceson ^{2mu} , sałatka ^{1mu} , ser ^{3mu} , słodycz ^{5mu} , słonina ^{1mu} , smakołyk warszawski ^{1mu} , snickers ^{3mu} , somosa ^{6mu} , specjał ^{1mu} , specyfik ^{1mu} , suchar ^{1mu} , szynka ^{2mu} , ślina ^{1mu} , tandori ^{5mu} , twix ^{1mu} , tzatzyki ^{1mu} , vibovit ^{2mu} , wafel ^{1mu} , warzywo ^{3mu} , wątróbka ^{2mu} , wędlina ^{2mu} , wyrób karmelowo-czekoladopodobny ^{1mu} , zupa (grzybowa) ^{2mu} , żarcie ^{2mu} , żelek ^{1mu} , żywność ^{1mu}
-----------------------------	---

Obiekt – picie (55:176)	<p>alkohol^{9mu}, ambrozja^{1mu}, amerykańska (whisky)^{2mu}, angielska kawa^{1mu}, cieniżna^{1mu}, coca-cola^{4mu}, cola^{2mu}, coś mocniejszego^{1mu}, cytronada^{1mu}, czysta^{1mu}, drink^{8mu}, dżin z tonikiem^{1mu}, gorzala^{3mu}, gorzka żołądkowa^{3mu}, gorzka żołądkowa whisky^{1mu}, herbata^{6mu}, irish beer^{2mu}, irlandzka^{1mu}, kawa^{5mu}, kawa espresso^{1mu}, kielich^{4mu}, kieliszek^{2mu}, kolejka^{2mu}, kompot^{12mu}, koniak^{2mu}, łyk^{3mu}, Mazowszanka^{2mu}, mineralna^{1mu}, mleko^{6mu}, mleko skondensowane^{1mu}, napój^{4mu}, napój alkoholowy^{1mu}, piweczko^{1mu}, piwo^{32mu}, podpiwek kujawski^{1mu}, polococta^{1mu}, quick-cola^{1mu}, setka^{1mu}, sok^{1mu}, spirytus^{1mu}, szklanka^{2mu}, szkocka^{2mu}, trunek^{6mu}, whisky^{1mu}, whisky amerykańska^{1mu}, whisky irlandzka^{1mu}, whisky szkocka^{1mu}, wino (białe, czerwone, francuskie)^{10mu}, woda^{5mu}, woda mineralna^{4mu}, woda sodowa^{1mu}, woda^{1mu}, wódka^{5mu}, żubrówka^{2mu}, żywiec^{1mu}</p>
Czynność – picie (23:106)	<p>chłać^{1mu}, chlanie^{2mu}, dopić^{1mu}, łyknąć^{2mu}, napić się^{10mu}, napoić^{1mu}, niepicie^{1mu}, ogolić (flaszke)^{1mu}, picie^{7mu}, pić^{31mu}, pochłać^{3mu}</p>
	<p>polewać^{1mu}, pompowanie (gorzały)^{1mu}, popić^{1mu}, popijać^{5mu}, przepić^{2mu}, rozcieńczanie^{1mu}, sączyć^{1mu}, wychylać^{1mu}, wypić^{25mu}, wypijać^{5mu}, wytrąbić^{1mu}, żłopać^{2mu}</p>
Miejsce (29:86)	<p>Antykwarjat^{4mu}, apteka^{1mu}, bar^{2mu}, bar sałatkowy^{6mu}, bimbrownia^{1mu}, bufet^{1mu}, delikatesy^{4mu}, Dubliner^{3mu}, irish pub^{3mu}, kawiarnia^{3mu}, kawiarnia Antykwarjat^{1mu}, kawiarniany^{2mu}, klub Davos^{1mu}, knajpa^{12mu}, lokal^{2mu}, Pod Walecznym Hektorem^{5mu}, pub^{2mu}, Real Hindoo Restaurant^{1mu}, refektarz^{1mu}, restauracja^{14mu}, restauracja chińska^{1mu}, restauracyjny (wagon)^{6mu}, rzeźnia^{1mu}, sala bankietowa^{1mu}, sklep^{1mu}, sklep spożywczy^{1mu}, stolówka^{2mu}, stragan^{2mu}, targ^{2mu}</p>
Czynność – jedzenie (29:63)	<p>biesiadować^{4mu}, gotować^{1mu}, gotowanie^{1mu}, jadać^{8mu}, jedzenie^{2mu}, jeść^{12mu}, konsumować^{1mu}, nakarmić^{1mu}, nieobżeranie się^{1mu}, objadać się^{1mu}, obżerać się^{4mu}, odstawić^{1mu}, odżywianie^{1mu}, połknąć^{1mu}, przejeść^{1mu}, przekąsić^{1mu}, przeżuć^{1mu}, przyjmować^{1mu}, przyrządzać^{1mu}, przyrządzanie^{1mu}, raczyć się^{2mu}, serwować^{1mu}, spożywać^{1mu}, zakąsać^{1mu}, zjadać^{1mu}, zjeść^{9mu}, zlizywać^{1mu}, żreć^{1mu}, żywić się^{1mu}</p>
Jakość smaku (31:54)	<p>czekoladowy^{2mu}, delikatesowy (smak)^{1mu}, dobry (wino)^{1mu}, egzotyczny (trunek)^{1mu}, gazowany (woda)^{4mu}, gorzkożołądkowo-słodki (butelka czegoś)^{1mu}, kwaskowy (preparat witaminowy)^{1mu}, kwaśny (pomarańcze kubańskie)^{1mu}, landrynkowy (napój)^{1mu}, malinowy (sok)^{1mu}, miętowy (krople, pastylki)^{2mu}, mleczny (czekolada)^{2mu}, mocny (herbata)^{2mu}, niegazowany (woda)^{4mu}, ohydnie (butelka czegoś)^{1mu}, ostry (papryka)^{1mu}, pomarańczowy (napój)^{1mu}, półwytrawny (wino)^{1mu}, pudrowy (pastylki)^{1mu}, pyszny (chicken corma, somosa, tandori)^{9mu}, sikowaty (herbata)^{1mu}, słodki (masa, pianka, sok)^{3mu}, słodko (jadać)^{1mu}, świeży (bułka)^{1mu}, tłusto (jadać)^{1mu}, tropikalny (musli)^{2mu}, truskawkowy (andrut)^{1mu}, waniliowy (andrut, danone)^{3mu}, warzywny (rosół)^{1mu}, wodnisty (smak)^{1mu}</p>

Stan (18:51)	chce się pić ^{9mu} , głód ^{4mu} , hungry ^{1mu} , na gazie ^{2mu} , nawalony ^{2mu} , pijaniutki ^{1mu} , pijany ^{9mu} , po pijanemu ^{1mu} , pragnienie ^{5mu} , rausz ^{1mu} , skacowany ^{1mu} , suszyć kogo ^{4mu} , trzeźwieć ^{1mu} , trzeźwość ^{1mu} , trzeźwy ^{3mu} , wytrzeźwieć ^{4mu} , zapaść alkoholowa ^{1mu} , zdrowo trafiony 'podpity' ^{1mu}
Zdarzenie (7:31)	agapa ^{2mu} , bankiet ^{6mu} , kolacja ^{6mu} , kolacja wigilijna ^{1mu} , obiad ^{4mu} , pijaństwo ^{2mu} , śniadanie ^{10mu}
Percypujący (8:16)	alkoholiczka ^{1mu} , biesiadnik ^{5mu} , pijaczka ^{1mu} , pijak ^{1mu} , smakosz ^{1mu} , wegetarianka ^{2mu} , zjadacz ^{1mu}
Skutek (8:10)	gasić pragnienie ^{1mu} , paw ^{1mu} , porzygać ^{1mu} , rzygowiny ^{2mu} , udławić się ^{1mu} , upić się ^{2mu} , uwalić się ^{1mu} , zwymiotować ^{1mu}
Smak (1:5)	smak (obiadów) ^{5mu}
Percepcja (1:4)	poczuć ^{4mu}
Wykonawca (3:3)	kucharz ^{1mu} , restaurator ^{1mu} , wedłowski ^{1mu}
Narząd percepcji (1:2)	gardło ^{2mu}
Narzędzie/urząd. (2:2)	słomka ^{1mu} , syfon ^{1mu}
Czynność percepcji (1:1)	skosztować ^{1mu}
Percepcja ocena (1:1)	smakować (co komu) ^{1mu}
Powodować smak (1:1)	(co) smakuje (jak) ^{1mu}
Skłonność (1:1)	obżarstwo ^{1mu}
Zmysł (1:1)	zmysł smaku ^{1mu}
Czas (1:1)	poobiedni ^{1mu}
Suma	(348:833)

Tabela IV. Porównanie kategorii ramy PERCEPCJA_SMAKU i ich zawartości dla poszczególnych powieści Jerzego Pilcha

Miasto utrapienia (348:833)	Pod Mocnym Aniołem (262:1017)	Marsz Polonia (162:331)
1. Obiekt – jedzenie (126:218)	1. Czynność – picie (46:426)	1. Obiekt – jedzenie (56:108)
2. Obiekt – picie (55:176)	2. Obiekt – picie (77:258)	2. Obiekt – picie (36:70)
3. Czynność – picie (23:106)	3. Obiekt – jedzenie (62:81)	3. Czynność – picie (9:44)
4. Miejsce (29:86)	4. Percypujący (4:101)	4. Czynność – jedzenie (21:38)
5. Czynność – jedzenie (29:63)	5. Stan (21:53)	5. Miejsce (13:24)

6. Jakość smaku (31:54)	6. Miejsce (11:39)	6. Zdarzenie (7:22)
7. Stan (18:51)	7. Czynność – jedzenie (11:15)	7. Skutek (9:14)
8. Zdarzenie (7:31)	8. Skutek (7:10)	8. Jakość (4:4)
9. Percypujący (8:16)	9. Jakość smaku (9:9)	9. Narząd percepcji (1:2)
10. Skutek (8:10)	10. Narząd percepcji (2:9)	10. Percepcja (1:1)
11. Smak (1:5)	11. Zdarzenie (7:8)	11. Percepcja (ocena smaku) (1:1)
12. Percepcja (1:4)	12. Ocena smaku (2:3)	12. Wykonawca (1:1)
13. Wykonawca (3:3)	13. Czynność percepcyjna (2:2)	13. Percypujący (1:1)
14. Narząd percepcji (1:2)	14. Smak (1:1)	14. Zachowanie (1:1)
15. Narzędzie:urządzenie (2:2)	15. Struktura (1:1)	
16. Czynność percepcji (1:1)	16. Urządzenie (1:1)	
17. Percepcja ocena (1:1)		
18. Powodować smak (1:1)		
19. Skłonność (1:1)		
20. Zmysł (1:1)		
21. Czas (1:1)		

Na podstawie uzyskanych wyników można także porównać aktywne kategorie ramy PERCEPCJA_SMAKU w każdej z powieści, ich liczbę oraz wartości ilościowe każdej z nich. W ten sposób powstał ranking kategorii, który ujawnia, o czym ogólnie w kontekście smaku pisał twórca w poszczególnych dziełach. Wyniki przedstawia tabela IV. Z powyższych tabeli (szczególnie IV) można wnioskować, że powieści *Miasto utrapienia* i *Marsz Polonia* podobnie strukturyzują opis zmysłu smaku, bo najczęściej notuje się w nich leksemy z podkategorii *Obiekt – jedzenie* i *Obiekt – picie*. Oba utwory różnią się między sobą mniejszym udziałem kategorii *Czynność – jedzenie* w powieści *Miasto utrapienia* oraz większą liczbą wskazań i wyższą rangą w tej powieści kategorii *Miejsce* związanej ze wskazaniem lokalizacji, gdzie zazwyczaj dochodzi do czynności picia. Oznacza to, że twórca tego utworu częściej przenosi swoje opisy z miejsca na miejsce i sytuuje je w kawiarniach, barach czy restauracjach (przykład 1. i 2.). *Miasto*

utrapienia jako najobszerniejszy utwór spośród badanych ujawnia też rzadziej realizowane kategorie z ramy PERCEPCJA_SMAKU, które nie znajdują potwierdzenia w innych tekstach (np. kategoria *Skłonność* – przykład 3.).

1. Siedzimy w **knajpie**, pijemy piwo i nagle się orientuję, że wszyscy wokół gapią się na nas i nie mogą rozkodować, jakim cudem mam tak dorosłego syna (Mu, 122).
2. I wychodziłam gdziekolwiek, wpadałam gdziekolwiek, wpadałam na przykład do pobliskiego **pubu** napić się piwa, posiedzieć na chwilę, papierosa zapalić, pomieścić ludźmi pobyć (Mu, 326).
3. Powiedzmy, że tym razem idzie o grzech **obżarstwa**: pani Schloffkova, jak powszechnie wiadomo, objada się do nieprzytomności (Mu, 191).

Na tle całego materiału wyróżnia się powieść *Pod Mocnym Aniołem*. Ilościowo dominuje w niej przedstawianie kategorii *Czynności* – *picie*, która stanowi niemal połowę wszystkich użyć leksemów z ramy PERCEPCJA_SMAKU. Jeśli wziąć dodatkowo pod uwagę wskazania *Obiektu* – *picia* wraz z leksykalnym ujawnianiem *Percypującego* (przykład 4.), którym zawsze jest osoba nadużywająca alkoholu (w dużym stopniu w czasie pobytu na oddziale odwykowym), to wszystkie użycia razem bezpośrednio związane z pić, przeważnie alkoholu, obejmują ok. 75 procent wszystkich wystąpień tekstowych ujętych w PERCEPCJI_SMAKU. Warto zauważyć również bogactwo opisu *Stanu* w tym utworze, głównie stanu po nadmiernym spożyciu alkoholu. Jest to bez wątpienia silnie skorelowane z główną tematyką dzieła, która dotyczy historii ludzi uwikłanych w chorobę alkoholową i autorskich przemyśleń na ten temat (przykład 5.).

4. Lecz bywali tacy **opoje**, którzy – czując w sobie zbytek trunku, a nie chcąc go odstąpić, kiedy po skończonym stole trwała jeszcze dobra ochota – wychodziли za dom i tam sprawiwszy sobie dobrowolnie wymiot, powracali do kompanii i znowu na nowo pili (P, 96).
5. Generalnie problem polega na tym: jak pogodzić głębię **pijanej** duszy z płycizną **pijanego** ciała? (P, 204).

Podkategorie *Obiektu percepcji* w ramie PERCEPCJA_SMAKU

Przyjrzenie się wybranym podkategoriom z zakresu *Obiektu percepcji* w ramie PERCEPCJA_SMAKU, które udało się wyodrębnić w czasie badań, wyraźniej obrazuje, jak przedstawia się świat jedzenia i picia w utworach Jerzego Pilcha. Cała kategoria dzieli się na dwie części *Obiekt* – *jedzenie* i *Obiekt* – *picie* i należą do nich odpowiednio nazwy jedzenia i picia. Jedna z najwyraźniej zarysowanych

podkategorii to nazwy alkoholi w obrębie *Obiektów – picia*¹². Wśród zarejestrowanych określeń można wyróżnić:

- nazwy ogólne: *alkohol, coś mocniejszego, napitek, napój alkoholowy, napój mocny, napój wyskokowy, trunek*;
- nazwy alkoholi o różnej sile stężenia: *spirytus, wódka, whisky, koniak, wino, piwo, bourbon*;
- nazwy produktów domowej produkcji: *bimber, samogon*;
- nazwa produktu przemysłowego niezgodnie z przeznaczeniem używanego do picia: *denaturat*;
- nazwy potoczne: *czysta, prostownicza bania, dykta, gorzała, piweczko, wódka*;
- nazwy poszczególnych gatunków: *dżin, gorzka żołądkowa, likier, pejsachówka, porter, żytniówka, saska żytniówka*;
- nazwy produktów smakowych: *brzoskwiniówka, gorzka żołądkowa whisky, likier miętowy, pieprzówka, żubrówka*;
- nazwy konkretnych marek, często uznawanych za lepsze: *becherovka, brzoskwiniowa Premium, Jack Daniels, Johnny Walker, Smirnoff*;
- nazwy drinków: *dżin z tonikiem, koktajl, mieszanka*.

Autor używa również określeń skrótowych wskazujących na kraj pochodzenia, jak *amerykańska (whisky), francuskie (wino), irlandzka, szkocka* czy region produkcji: *chablis*. Skrótowo używane jest określenie *żywiec*, wskazujące na producenta alkoholu.

Wszystkie te nazwy wyraźnie wskazują, że autor stosuje bardzo bogaty zakres nazw alkoholi. Operuje nimi swobodnie, a przekazowi nadaje ton ogólny, np. gdy przedstawia dystans do opisywanej sytuacji, choćby w przytaczanych sprawozdaniach alkoholików (przykład 6.). Częściej tematyka bywa ujmowana szczegółowo i ze znanstwem (przykład 7.). Padają wówczas nazwy konkretnych produktów,

¹² Do nazw alkoholi w zebranych materiale należą (58/310): *alkohol* (33^{12p, 2mp, 9mu}), *amerykańska (whisky)*^{2mu}, *Baczewski*^{1p}, *becherovka*^{5p}, *bimber* (3^{1p, 2mp}), *bourbon*^{1p}, *brzoskwiniowa Premium*^{1p}, *brzoskwiniówka*^{4p}, *chablis*^{3mu}, *cienizna*^{1mu}, *coś mocniejszego* (2^{1mu, 1p}), *czysta* (2^{1mu, 1p}), *denaturat*^{6p}, *denaturatowy napitek*^{1p}, *drink* (10^{2mp, 8mu}), *dykta*^{1p}, *dżin*^{1p}, *dżin z tonikiem*^{1mu}, *francuskie (wino)*^{10mu}, *gorzała* (13^{3mu, 5mp, 5p}), *gorzałka*^{3p}, *gorzka żołądkowa* (24^{18p, 3mp, 3mu}), *gorzka żołądkowa whisky*^{1mu}, *irish beer*^{2mu}, *irlandzka*^{1mu}, *Jack Daniels*^{1p}, *Johnny Walker*^{2p}, *koktajl*^{1p}, *koniak* (6^{1mp, 2mu, 3p}), *likier*^{8p}, *likier miętowy*^{3p}, *mieszanka*^{1p}, *napój alkoholowy*^{1mu}, *napój mocny*^{1p}, *napój wyskokowy*^{1p}, *pejsachówka*^{1mp}, *pieprzówka*^{1p}, *piweczko*^{1mu}, *piwo* (55^{16p, 32mu, 7mp}), *porter*^{1p}, *samogon*(6^{2p, 4mp}), *saska żytniówka*^{1p}, *Smirnoff*^{1p}, *spirytus* (11^{1mp, 1mu, 9p}), *szkocka*^{2mu}, *śliwowica*^{2p}, *trunek* (15^{1mp, 6mu, 8p}), *whisky* (3^{1mp, 1mu, 1p}), *whisky amerykańska*^{1mu}, *whisky irlandzka*^{1mu}, *whisky szkocka*^{1mu}, *wino (białe, czerwone)*^{5p}, *wódka*^{1mu}, *wódka* (36^{29p, 2mp, 5mu}), *wódka czysta*^{2p}, *żubrówka* (3^{1p, 2mu}), *żytniówka*^{1mp}, *żywiec* (3^{1mp, 1mu, 1p}).

czemu towarzyszy wartościowanie i wskazywania preferencji bohaterów (przykład 8.). Odniesienia do alkoholu bardzo często łączą się z opisami praktyk konsumpcyjnych (przykład 9.) i zwyczajów społecznych (przykład 10.). Dla Jerzego Pilcha charakterystyczne jest także ujęcie obrazowo-metaforyczne doświadczeń ze spożywaniem alkoholu (przykład 11.).

6. Rankiem mąż nie zauważył wprawdzie ani butelek, ani że musiałam wychodzić, kupować i pić w nocy **alkohol**, ale zauważył w portfelu brak pięćdziesięciu złotych i zaczął mieć głośnie pretensje (P, 32).
7. Byłem wtedy w fantastycznej formie, nie piłem w ogóle, nie piłem niczego poza niegazowaną wodą mineralną (za komuny nie było niegazowanej wody mineralnej), nie wypilem ani kropli **wina** przy obiedzie, nie wypilem naparstka **likieru** przy deserze, w podanym do kawy **koniaku** nawet warg nie zanurzyłem, po południu, rzecz prosta, również nie wypilem proponowanej przez pana domu szklanecki **Jacka Daniela** (P, 48).
8. Stary skurczybyk – jak już wspomniałem – wypijał regularnie butelkę **irlandzkiej, szkockiej, amerykańskiej** albo najchętniej „**gorzkiej żołądkowej whisky**” dziennie, ale ponieważ – właśnie – czynił to regularnie oraz, jak ustalił z doktorem Swobodzicką, kontrolowanie, nie miał się za alkoholika – i co gorsza – istotnie nim nie był (Mu, 97).
9. Po **aurea prima chokolata**, po śmietanie z **samogonem**, kielbasa z **piwem** przechodziła jak złoto (Ma, 91).
10. I wychodziłam gdziekolwiek, wpadałam gdziekolwiek, wpadałam na przykład do pobliskiego pubu napić się **piwa**, posiedzieć na chwilę, papierosa zapalić, pomiędzy ludźmi pobyć (Mu, 326).
11. Przytykałem butelkę do nie-swoich ust, wódka wpięrow nie chciała płynąć, a potem płynęła, płynęła siarczaną gorejącą strugą przez wysuszone usta, gardło, szamotała się w požarze, szemrała jak strumyk raptownie wzbierający po świętojańskich deszczach, przezroczysta tafla była jak skalpel, płynęła przez wnętrzości i rozcinała wnętrzości, struga płonącej lawy przemierzała wymarłą krainę, szukała tajnego miejsca, szukała zatoki świętego spokoju (P, 125–126).

Nawiązania do obiektów alkoholowych w twórczości J. Pilcha nie zawsze są związane z bezpośrednim ich spożywaniem. Bohaterowie nie tylko piją, ale też są opisywani przez stan po ich spożyciu (przykład 12.). Alkohol jest elementem kulturowym (przykład 13.), opisem przestrzeni społecznej (przykład 14.), tła sytuacyjnego (przykład 15.), a nawet elementem skojarzeń i ujmowanym przez pryzmat innych doświadczeń niż spożycie (przykład 16.).

12. – Nie boisz się? – Spoglądał na mnie przekrwionym, ale pogodnym okiem; słynny fetor ospale trawionego **alkoholu** buchał odeń chyba na kilometr (Ma, 37).

13. Witam cię chlebem, solą i **gorzałą** (Ma, 108).
14. Wiadomo na przykład, że ustawowo niedopuszczalny jest wyszynk **alkoholu** w odległości mniejszej niż sto metrów od obiektu sakralnego (Mu, 188).
15. Siedzieliśmy na kanapie w salonie, popijałyśmy jakiś egzotyczny **trunek** i zakrykiwałyśmy się z jego sytuacyjnych dowcipów, z wymierzonych pod adresem naszych wykładowców, a jego niegdysiejszych uczniów złośliwości i z własnego życia wziętych opowieści (Mu, 257).
16. Gęsty, prawie widoczny, prawie brunatny zapach **samogonu** unosił się nad myśliwskim kielichem; najwyraźniej i **bimber** był jak wszystko w tym domu: gęsty, stężony i pożywny (Ma, 76).

Nazwy napojów niealkoholowych są również przedstawiane przez pisarza¹³. Autor opisuje kawę i herbatę, wodę i jej rodzaje, mleko oraz soki, kompot i różne napoje. W kreowanym świecie bywają one wyraźnie stawiane przez bohaterów w opozycji do alkoholu (przykład 17.), ale także stają się one obiektami towarzyszącymi picciu mocniejszych napoi (przykład 18.) czy też dodatkami do posiłków czy deserów (przykład 19.) oraz spędzania czasu w kawiarniach (przykład 20.). W tradycyjnych domach, do których Jerzy Pilch z sentymentem nawiązuje we wplatanych w narrację retrospekcjach, przygotowywanie określonych napitków staje się jednym z elementów ugruntowanego porządku i zaradności gospodarczej (przykład 21.).

17. – Masz coś do picia? W sensie nie **kawę**, nie **herbatę**, nie **wodę mineralną**? (Mu, 204).
18. Do ćwiartki **coca-coli** dodałam ćwiartkę wódki, tak żeby wyglądało, że piję samą **colę** (P, 36).
19. Nie rwał się on do żadnych seksualnych mozołów, parzył **herbatę**, misternie układał herbatniki na półmisku, wylegiwałam się na jego gierkowskiej wersalce, czytałam gazety, gapiłam się na seriale, on w psiej odległości siedział na podłodze i nie spuszczał ze mnie zachwyconego spojrzenia, miałam święty spokój, mogłam tak żyć (Mu, 338).
20. Siedzieliśmy w hotelowej kawiarni, Ty piłaś **zieloną herbatę**, ja piłem jedno z ostatnich piw w życiu (w życiu – nie przed śmiercią) (P, 153).
21. W tym domu – mówili – wszystko nadzwyczajne, wszystko jak ta swojska śmietana: stężone, gęste i pożywne; i powidła z róży, i **kompot z gruszek**, i kapusta z becзки, i miód z własnej pasieki, i ogórki kwaszone, nad którymi właśnie wre praca (Ma, 73).

¹³ Mieszczą się tu następujące określenia (37:128): *ambrozja*^{1mu}, *bulion*^{2p}, *coca-cola* (11^{3mp, 4mu, 4p}), *cola* (7^{1mp, 2mu, 4p}), *cytronada*^{1mu}, *espresso*^{2mp}, *herbata* (12^{2p, 4mp, 6mu}), *kawa* (13^{2mp, 5mu, 6p}), *kawa angielska*^{1mu}, *kawa espresso*^{1mu}, *kawa zbożowa* (5^{1mp, 4p}), *kompot*^{12mu}, *kompot ananasowy*^{1p}, *kompot z gruszek*^{1mp}, *krople miętowe*^{1p}, *Mazowszanka*^{2mu}, *mineralna*^{1mu}, *mleko* (8^{1mp, 1p, 6mu}), *mleko skondensowane*^{1mu}, *mokka*^{1p}, *napitek*^{3p}, *napój* (6^{1mp, 1p, 4mu}), *napój gazowany*^{1p}, *niegazowana woda mineralna*^{2p}, *podpiwek kujawski*^{1mu}, *polococota*^{1mu}, *quick-cola*^{1mu}, *rozpuszczalna neska*^{1p}, *sok* (10^{1mu, 9p}), *sok malinowy*^{1p}, *syrop*^{1mp}, *ślina* (2^{1mu, 1p}), *woda* (6^{1p, 5mu}), *woda mineralna*^{4mu}, *woda sodowa*^{1mu}, *zielona herbata*^{1p}.

Niewielka, ale charakterystyczna grupa określeń związanych z napojami odnosi się do nazw porcji napoju¹⁴. Można w niej wyróżnić nazwy ogólne: *dawka*, *kropla*, nazwy pojemników: *flaszka*, *kielich* (przykład 22.), *kieliszek*, *szklanka* oraz porcje związane z fizjologią: *haust* (przykład 23.), *łyk* (przykład 23.), *łycezek*. Tu także mają swoje miejsce nazwy porcji wypijanych alkoholi, jak *głębszy*, *klin* (przykład 24.), *kolejka*, *pięćdziesiątka* czy *prostownicza bania* (przykład 24.). Dzięki tak bogatym środkom wyrazu autor ma dużą swobodę w operowaniu opisem spożywania napojów, głównie alkoholowych.

22. Dlaczego wieczorami miałby nie sięść z nami za tym tu stołem, dlaczego by miał nie pogadać, **kielicha** nie wypić, piosenki nie zaśpiewać, kabanosa albo, niech będzie, polędwicy swojego imienia nie przekąsić, wiadomości w telewizji nie obejrzeć... (Mu, 192).
23. Tak, zaiste poczułem się, jakbym **łyk**, jakbym **haust** orzeźwiającego napoju wypił (Mu, 101).
24. Poczułem się jak tysiąc lat temu, gdy pierwszą w życiu **prostowniczą banię** zdarzyło mi się wypić! Pierwszego w biografii **klina** (Ma, 162).

Wśród nazw jedzenia można wydzielić kilka mniejszych podgrup. Pierwszą z nich są określenia ogólne o charakterze neutralnym: *artykuł spożywczy*, *jedzenie*, *produkt spożywczy*, *żywność*. Określeniu ogólnemu może towarzyszyć nacechowanie podniosłe: *jadło*, *strawa* (przykład 25.) lub potoczne: *żarcie* (przykład 26.). Kilka nazw dodatkowo wskazuje cechę charakterystyczną, np. że to coś smacznego: *rarytas*, coś wyjątkowego: *specjał* (przykład 27.), *specyfik* lub dodatek do alkoholu *zakąska*.

25. Pokryty błękitną emalią garnek ciepłej **strawy** przeważył szalę na stronę złych duchów (P, 211–212).
26. – To jest dosyć stary wniosek. Zdobyć **żarcie**. A jak **żarcie**, to z czasem i deser (Ma, 172).
27. Jak tylko miał pretekst, znikał za uginającymi się pod delikatesowymi **specjalami** półkami, bezceremonialnie przywoływany wyłaniał się stamtąd wstydliwie (Mu, 205).

Druga i liczna grupa nazw jedzenia to nazwy różnych dań, półproduktów i dodatków spożywanych podczas posiłków¹⁵. Określenia te mogą mieć wymiar ogólny:

¹⁴ Znajdują się wśród nich: *dawka*^{1p}, *dolewka*^{1p}, *flaszka*^{1p}, *głębszy*^{2p}, *haust*^{2p}, *kielich*^{4mu}, *kieliszek* (12^{2mu}, 1^{mp}, 9^p), *klin* (5^{1mp}, 4^p), *kolejka* (3^{1mp}, 2^{mu}), *kropla*^{4p}, *łycezek*^{1p}, *łyk* (15^{3mp}, 3^{mu}, 9^p), *pięćdziesiątka* (5^{1mp}, 4^p), *póllitrówka*^{1p}, *prostownicza bania*^{1mp}, *setka* (3^{1mu}, 2^p), *szklanka* (8^{2mu}, 6^p).

¹⁵ Należą do nich **zupy** (15:31): *barszcz*^{1mp}, *barszcz czysty*^{1p}, *barszcz z uszkami*^{1p}, *barszcz z ziemniakami*^{1p}, *chińska zupa*^{2p}, *grzybowa*^{1p}, *kapuśniak*^{2p}, *krupnik*^{1mu}, *rosół* (4^{2mu}, 2^p), *rosół drobiowy*^{1p}, *wywar*^{1p}, *zupa grzybowa*^{2mu}, *zupa*^{11p}, *zupa chińska*^{1p}, *żur*^{1p}; **gotowe dania** (50/87): *bigos*^{1p},

danie, potrawa czy odniesień do całego menu: *kuchnia polska* (przykład 28.), ale znacznie częściej są to nazwy konkretnych dań. Wśród nich znajdują się nazwy: a) dań powszechnych w Polsce: *bigos, jajecznica* (przykład 29.), *jajecznica na boczku, kurczak, mielony, parówka, parówka cielęca, pieczeń, pieczeń cielęca, pierogi, pierożek, pyzy, sałatka, sałatka owocowa*; b) dań regionalnych: *kaszok z kapustą* (przykład 30.), *kołdun, kutia*; c) ryb i owoców morza: *dorsz panierowany, karp* (przykład 31.), *krewetka, rolmopsy śledziowe, ryba w jarzynach, surowa ryba, szczupak w galarecie* (przykład 31.), *sprotki, tuńczyk po meksykańsku*; d) dań egzotycznych: *chicken corma* (przykład 32.), *ciabatta z salami, focaccio z indykiem, hinduska potrawa, lasagne, somosa* (przykład 32.), *tandori* (przykład 32.), *tzatzyki*; f) przystawek: *galaretka z cielęcych ozorków, jajka po wiedeńsku, tarta ze szpinakiem* (przykład 33.); g) dodatków: *chipsy, chipsy krewetkowe, maca, orzeszki ziemne, paluszki słone, płatki musli, rodzynki, ryż dmuchany, ser, suchar, śmietana*.

Użyte nazwy odnoszą się często do tradycyjnych potraw, silnie związanych z rodzimą, a nawet regionalną kuchnią, z drugiej zaś dowiadujemy się dzięki nim, że bohaterowie doświadczają posiłków wykwintnych i egzotycznych, serwowanych nie tylko w domach, lecz także w restauracjach. Przywiązanie do tradycji rodzimej i polskiej wynika z obecności poszczególnych dań w domach (np. podczas świąt) i miejscach serwujących posiłki tradycyjnej kuchni. Fragmenty, w których Jerzy Pilch przedstawia reminiscencje, zawsze przywołują kontekst regionalny z opisem miejscowych dań. Nawiązuje do nich także, gdy snuje fantastyczny wątek powrotu papieża Polaka na starość do Polski, czemu miałyby towarzyszyć nowe, a zarazem tradycyjne dania (przykład 34.). Elementy egzotyki w jedzeniu wynikają z obserwacji przestrzeni miejskiej, np. restauracji z jedzeniem nietradycyjnym, nowych produktów w sklepach, nowych mód żywieniowych (weganizm). Egzotyczne potrawy pojawiają się także na wielkiej biesiadzie u bogatego biznesmena – są opisem luksusu i wystawności gospodarza.

chicken corma^{5mu}, *chipsy*^{1p}, *chipsy krewetkowe*^{1mu}, *ciabatta z salami*^{1mp}, *danie* (3^{1p}, 2^{mu}), *dorsz panierowany*^{1p}, *focaccio z indykiem*^{1mp}, *galaretka z cielęcych ozorków*^{1p}, *hinduska potrawa*^{1mu}, *jajecznica* (2^{1mu}, 1^p), *jajecznica na boczku*^{1p}, *jajka po wiedeńsku*^{1mu}, *karp*^{1p}, *kaszok z kapustą*^{2mp}, *kołdun*^{1p}, *krewetka*^{1mu}, *kuchnia polska*^{1mu}, *kurczak*^{1p}, *kutia*^{1p}, *lasagne*^{1mu}, *maca*^{1mp}, *musli*^{2mu}, *mielony*^{1mu}, *orzeszki ziemne*^{1mu}, *parówka* (2^{1mu}, 1^p), *paluszki słone*^{1p}, *parówka cielęcą*^{1mu}, *pieczeń*^{1mu}, *pieczeń cielęcą*^{1p}, *pierogi*^{1mp}, *pierożek*^{1mu}, *płatki*^{4mu}, *płatki musli*^{1mu}, *potrawa* (5^{1p}, 2^{mp}, 2^{mu}), *pyzy*^{1mu}, *rodzynki*^{1mu}, *rolmopsy śledziowe*^{1p}, *ryba w jarzynach*^{1mp}, *ryż dmuchany*^{1mu}, *sałatka*^{1mu}, *sałatka owocowa*^{1p}, *ser* (5^{2p}, 3^{mu}), *śmietana*^{12mp}, *somosa*^{6mu}, *suchar*^{1mu}, *szczupak w galarecie*^{1p}, *tandori*^{5mu}, *tarta ze szpinakiem*^{1mp}, *tuńczyk po meksykańsku*^{1mp}, *tzatzyki*^{1mu} oraz **półprodukty mięsne**, które mogą stać się gotowymi daniami: *boczek*^{1p}, *kabanoś*^{6mu}, *kielbasa* (11^{1p}, 5^{mp}, 5^{mu}), *kielbasa jałowcowa*^{1mu}, *mięso*^{3mu}, *mięso wołowe*^{1mu}, *podgarlina*^{1mu}, *podroby*^{2mu}, *połędwica*^{12mu}, *psie mięso*^{1mu}, *salceson*^{2mu}, *ślonina*^{1mu}, *surowa ryba*^{1mp}, *sprotki*^{1p}, *szynka*^{2mu}, *wątróbka*^{2mu}, *wędlina*^{2mu}, *wołowina*^{1mp}, *wołowina argentyńska*^{1mu}.

Część z prezentowanych dań to przystawki do biesiad alkoholowych oraz dodatki sprzyjające wspólnemu przesiadywaniu.

28. Siedziałem w knajpie Pod Walecznym Hektorem – specjalność zakładu: **kuchnia polska** (Mu, 306).
29. Obudził się w euforycznym humorze, zjadł **jajecznicę**, ubrał się, włożył białą koszulę, którą tydzień wcześniej dałam mu w prezencie, bardzo dobrze wyglądał, bardzo dobrze się czuł (Mu, 158).
30. Stary Kubica sam zapalił i poprosił o dwie porcje „**kaszoków z kapustą**” – miś przyjął zamówienie bez zmrużenia oka (Ma, 115).
31. U nas w domu, proszę towarzystwa, u nas w domu na kolację wigilijną podawano cztery rodzaje zup. Tak jest – powtórzył z tryumfem – cztery rodzaje zup: barszcz czysty, barszcz z uszkami, grzybowa i żur. Oprócz tego oczywiście **karp, szczupak w galarecie**, bigos, kutia... (P, 132).
32. Zaprasza na pyszne **chicken corma** albo na równie pyszne **tandori**, albo na jeszcze pyszniejsze **somosa** – czyli pierożki w kształcie piramidy z kruchego ciasta, nadziewane mięsem, albo, jak jestem wegetarianką – warzywami (Mu, 124).
33. Gapiłem się na glis glis – Popielicę, która najwyraźniej na śniadanie do Yellow Dream wpadała i, jak to mają w zwyczaju filigranowe chudziny, pochłaniała w kącie jakieś bezmiary zarcia: ciabattę z salami, focaccię z indykiem, **tartę ze szpinakiem** (Ma, 25).
34. – Podroby papieskie? **Pieczeń** papieska? **Placki** po papiesku? **Pyzy** papieskie? **Podgarlina** papieska (Mu, 187).

Z badań nad materiałem wynika, że Jerzy Pilch lubi słodkości albo kreuje swoich bohaterów tak, by czytelnik odebrał wrażenie, że bohaterowie ci lubią słodkości (przykład 35.). W przedstawianych czasach (zaraz po upadku PRL-u) dostęp do wielu towarów, w tym do zagranicznych słodczy (np. batonów – przykład 36.) stał się powszechny, choć wcześniej tak nie było, co autor zaznacza w przemysleniach głównego narratora. Autor wielokrotnie podaje nazwy tych produktów, czasami wymienia ich nazwy handlowe, innym razem stosuje nazwy opisowe¹⁶.

¹⁶ Wśród nich znajdują się nazwy różnych słodczy w tym: 1) **czekoladek i wyrobów czekoladowych** (19:38): *bombonierka*^{1p}, *czekolada* (17^{14mp}, 1p, 2^{2mu}), *czekolada szwajcarska* (2^{1mp}, 1^{1mu}), *czekolada w proszku*^{1mu}, *czekoladowa lawa*^{2mp}, *czekoladowy cukierek*^{1p}, *czekoladowy muł*^{1mp}, *jęziki orzechowe*^{1mp}, *kasztanki*^{1mu}, *lawa*^{1mp}, *malaga* (2^{1mp}, 1^{1mu}), *milka*^{1mu}, *muł*^{1mp}, *muł czekoladowy*^{1mp}, *mus*^{1mp}, *orzechy w czekoladzie*^{1mu}, *pralina*^{1mp}, *ptasie mleczko*^{1mu}, *wyrób karmelowoczekoladopodobny*^{1mu}; 2) **ciast i ciastek** (11:17): *andrut*^{1mu}, *ciastko*^{1mu}, *ciastko Aurea Prima Chocolata*^{7mp}, *drożdżówka*^{1p}, *herbatnik*^{1mu}, *kruche ciasto*^{1mu}, *placek*^{1mu}, *ptys*^{1mu}, *rafaello*^{1mu}, *tort*^{1mp}, *wafel*^{1mu}; 3) **batonów** (11:24): *bajeczny*^{1mp}, *baton* (7^{3mp}, 4^{4mu}), *baton Cadbury*^{3mu}, *danusia* (3^{1mp}, 2^{2mu}), *kinder bueno*^{1mp}, *kit-ka*^{1mp}, *mars*^{1mp}, *prince polo*^{1mp}, *snickers* (4^{1mp}, 3^{3mu}), *twist*^{1mp}, *twix*^{1mu}; 4) **cukierków** (8:11): *cukierek* (2^{1mu}, 1^{1p}), *draże indyjskie*^{1mu}, *drops*^{1mu}, *krówka*^{3mu}, *landrynka*^{1mu}, *lizak*^{1mu}, *miętówka*^{1p}, *żelek*^{1mu}; 5) **lodów** (5:5): *lody*^{1mu}, *lody Bambino*^{1mu}, *lody Calypso*^{1mu}, *lody w polewie czekoladowej*^{1p}, *lód*^{1mu};

W zarysowanych scenach najczęściej pojawiają się wyroby czekoladowe i wspomniane już batony – te stają się smaczną przekąską i sposobem na szybkie zaspokojenie potrzeb żywieniowych. Wykwintne słodycze, podobnie jak egzotyczne potrawy, są elementem opisu luksusowego bankietu (przykład 37.). Słodycze są także obrazowane jako element dopełnienia posiłków i obyczajów kawiarnianych (przykład 38.), ale też jako dietetyczne uzależnienie (przykład 39.).

35. Miałem urodziny i należała mi się nie tylko nowa znajomość, należała mi się też sowita porcja gęstego, nasyconego bakaliami mułu czekoladowego, polanego z wierzchu czekoladową lawą (Ma, 21).
36. Biorę cztery **batony Cadbury**, biorę „Życie Warszawy”, biorę i płacę (Mu, 48).
37. Ja jadę na bankiet. Jadę się napić gorzały, ma się rozumieć odrobinę, w końcu zdrowie nie to co kiedyś; jadę obezreć się **szwajcarską czekoladą, tatarską chałwą i tureckimi bakaliami** – w tym względzie biorę pod uwagę upodlenie studzienne i jadę, by w miarę możliwości zawrzeć jakąś koronującą urodzinowy wieczór znajomość (Ma, 49).
38. Czytaliśmy gazety, zachodziliśmy do księgarń, słuchaliśmy muzyki, smakowały nam **lody w polewie czekoladowej**, oglądaliśmy mecze, jeździliśmy tramwajami (P, 142).
39. Mleczne czekolady, pudełka ptasiego mleczka, kilogramy kasztanek, małag, rodzynek i orzechów w czekoladzie melinował, gdzie mógł, i jak tylko była sposobność, obżerał się szaleńczo (Mu, 166).

Dopełnieniem przedstawionych nazw jedzenia są określenia zdrowszej części pokarmów, do których zaliczają się owoce i warzywa¹⁷. Liczba tych produktów nie jest obfita, szczególnie w zakresie warzyw przeważają różne odmiany i sposoby przygotowania kapusty (jako potraw tradycyjnych – przykład 40.) i ogórka, który towarzyszy biesiadom (przykład 41.). Nazwy nowatorskich produktów warzywnych służą kreowaniu osobowości tych bohaterów, którzy spożywają te produkty i wyróżniają się w otoczeniu (przykład 42.). Występujące w opisach nazwy owoców wskazują kilka różnych gatunków rodzimych (*borówka, gruszka, jabłko* – przykład 43., *morela, śliwa*) i sprowadzanych (*banan, cytryna, mandarynka* – przykład 44., *pomarańcza* – przykład 44.).

6) **innych słodkości** (15:28): *bakalie*^{4mp}, *bakalie tureckie*^{1mp}, *ciepłe lody*^{1mu}, *deser* (6^{1mu}, 1p, 4mp), *lukier*^{1mp}, *łakość*^{1mu}, *masa*^{1mu}, *masło orzechowe*^{1mu}, *oranżada w proszku*^{1mu}, *pańska skórka*^{1mu}, *polewa*^{1mp}, *słodycz*(6^{5mu}, 1mp), *smakołyk*^{1mp}, *smakołyk warszawski*^{1mu}, *tatarska chałwa*^{1mp}.

¹⁷ W materiale odnotowano następujące odniesienia do owoców i warzyw (21:43): 1) **owoce**: *antonówka*^{1mu}, *banan* (2^{1mu}, 1p), *borówka*^{3mp}, *cytryna* (2^{1mu}, 1p), *gruszka*^{1mp}, *jabłko* (7^{1p}, 6mu), *mandarynka*(2^{1mu}, 1p), *morela*^{1mp}, *owoc*^{1mu}, *pomarańcza* (4^{2mu}, 2p), *śliwa*^{1mp}; 2) **warzywa**: *biała kapusta*^{3mp}, *kapusta* (5^{1mp}, 4p), *kapusta z becзки*^{1mp}, *kielki pszeniczne*^{1mp}, *ogórek*^{1mu}, *ogórek kwaszony*^{1mp}, *ogórek małosolny*^{1mu}, *ogórki konserwowe*^{1p}, *papryka*^{1mu}, *warzywo*^{3mu}.

40. Jak rachujecie, Panie Boże? – pytał bez przekonania, Bóg z całym przekonaniem nie odpowiadał i Stary Kubica w głębi duszy godził się z Bożym rachowaniem, widocznie garnek zimnej **kapusty** był przysłowiową kroplą, co przebrała czarę jego popędliwości (P, 214).
41. Popijają, zakąszają domowym chlebem, swojskimi **ogórkami** i kielbasą z rzeźni stryja Karola Adolfa (Mu, 176).
42. Utrzymywała, że obdarzona jest darem Ducha Świętego i czyta ludzkie myśli; chodziła do psychoterapeuty, którego podczas męczeńskich seansów wykańczała nerwowo; przez pięć dni w tygodniu odżywała się **kielkami pszenicznymi**, we wtorki i czwartki ćwiczyła na siłowni; w weekendy nie wstawała z łóżka, piła gorzką żołądkową wprost z butelki i obżerała się jak zwierzę (Ma, 9–10).
43. Na targu było wszystko, ale czy było tam coś rzeczywistego poza **jabłkami**? (Mu, 130).
44. Przede wszystkim barszcz z ziemniakami, potem dorsz panierowany, potem zupy chińskie o przeróżnych smakach, sery rozmaite, chyba z sześć rodzajów sera, ogórki konserwowe, paluszków słonych każda ilość, chipsy, cztery puszki szprotek, dwa słoiki rolmopsów śledziowych, **pomarańcze**, **mandarynki**, jabłka, bułki, drożdżówki oraz bombonierka (P, 131).

Ostatnie dwa elementy zbioru nazw pokarmów to pieczywo¹⁸ oraz przyprawy¹⁹. Nie wnoszą one istotnego wkładu w obraz jedzenia u pisarza. Należy jednak zauważyć, że chleb i bułki są traktowane jak podstawa żywieniowa. Z tego względu bohaterowie retrospekcji przywołują je we frazeologizmach odnoszących się do ich sytuacji majątkowej (przykład 45.).

45. Nie mam grosza ani na **chleb**, ani na suchą **bułkę**! Pójdziemy z torbami (Mu, 22).

Podsumowanie

Nazwy opisujące doświadczenia poznania zmysłu smaku daje się ująć w zbiór kategorii powiązanych siecią relacji tworzących ramę PERCEPCJA_SMAKU. Zestaw wyróżnionych kategorii może być negocjowany i jest rekonstruowany przez badacza.

Zawsze „dziedziczny” on kategorii właściwe dla nadrzędnej ramy PERCEPCJA.

W badanych trzech powieściach Jerzego Pilcha ujawniają się tekstowe potwierdzenia leksemów opisujących zmysł smaku. Odnoszą się one do spożywania

¹⁸ Do zbioru tego zaliczają się : zaliczają się trzy określenia: *bułka* (4^{1p}, 3^{mu}), *chleb* (12^{3mp}, 9^{mu}) i *obwarzanek*^{1mu}.

¹⁹ Wśród przypraw J. Pilch umieszcza: *cukier* (2^{1mu}, 1^p), *cukier waniliowy*^{1p}, *kminek*^{1mu}, *miód*^{1mp}, *miód spadziowy*^{1p}, *pieprz*^{1mu}, *sól*^{3mp} i *egzotyczne tandori*^{5mu}.

jedzenia i napojów. W każdym z utworów rozkład poszczególnych kategorii i podkategorii jest inny i odwzorowuje konceptualizację tego zmysłu przez autora oraz kreację właściwą dla poszczególnego tekstu. Kategorie z największą liczbą leksemów i najliczniejszymi ich potwierdzeniami w tekście odzwierciedlają jego dominującą tematykę. Dla przykładu przeważająca liczba leksemów i ich potwierżeń dotyczących czynności picia alkoholu, nazw obiektów percepcji w postaci nazw alkoholu oraz nazw osób spożywających alkohol jednoznacznie wskazuje, że powieść *Pod Mocnym Aniołem* opisuje bohatera pijącego i nadużywającego alkoholu.

Analiza wyodrębnionych podkategorii z zakresu *Obiektu percepcji* wskazuje, że autor w swej twórczości na przykładzie wybranych utworów bardzo dobrze potrafi opisywać doświadczenia związane ze spożywaniem alkoholu. Pokażny i różnorodny zbiór umożliwi sugestywne opisy i wiarygodne relacje dopasowane do różnych sytuacji i wartościujące spożywane produkty.

Nazwy jedzenia w ramie PERCEPCJA_SMAKU są świadectwem tego, jaki jest obraz polskiego żywienia w ujęciu Jerzego Pilcha. Można go określić jako bardzo tradycyjny, z dużą ilością dań mięsnych, częstym charakterem biesiadnym oraz z istotnym udziałem słodczy w postaci deserów, ciast, czekoladek, cukierków i lodów. Udział warzyw jest bardzo skromny. Bohaterzy nie są ukazywani jako osoby wytwarzające przetworzone jedzenie, lecz jako konsumenci zasiadający do gotowych potraw.

Bibliografia

- Fillmore, Ch.J. (1982). Frame Semantics. W: The Linguistics Society of Korea (red.), *Linguistics in the Morning Calm* (111–137). Seoul: Hanshin Publishing Company.
- Fillmore, Ch.J. (1985). Frames and the semantics of understanding, *Quaderni di Semantica*, vol. 6.2., 222–254.
- Fillmore, Ch.J., Atkins B.T. (1992). Towards a Frame-Based Lexicon: The Semantics of RISK and its Neighbors. W: A. Lehrer, E.F. Kittay (red.), *Frames, Fields and Contrasts. New Essays in Semantic and Lexical Organization* (75–102). New Jersey: Tylor & Francis Group.
- Kieraś, W. (2010). Opis czasowników w projekcie RAMKI z punktu widzenia leksykografa – na przykładzie czasownika IŚĆ i jego związku z czasownikiem CHODZIĆ. W: M. Zawisławska (red.), *Ramki: rygorystyczna aplikacja metodologii kognitywno-interpretacyjnej* (107–106). Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA.
- Kładoczny, P. (2012). *Semantyka nazw dźwięków w języku polskim*, t. 1–2. Łask: Oficyna Wydawnicza Leksem.
- Kładoczny, P. (2014). Rama interpretacyjna percepcji słuchowej. W: D. Filar, D. Piekarczyk (red.), *Narracyjność języka i kultury*, (161–177). Lublin: Wydawnictwo UMCS.

- Kładoczny, P. (2018). Ramy interpretacyjne zmysłów we wczesnych i późnych powieściach Jerzego Pilcha, *Filologia Polska. Roczniki Naukowe Uniwersytetu Zielonogórskiego*, 4, 321–362.
- Kładoczny, P. (2020). Rama interpretacyjna dotyku w języku polskim, *Filologia Polska. Roczniki Naukowe Uniwersytetu Zielonogórskiego*, 6, 129–139.
- Kopcińska, D., Linde-Usiekiewicz, J. (2010). Znaczenia słownikowe a przynależność do ram interpretacyjnych – przypadek JECHAĆ i LICZYĆ. W: M. Zawisławska (red.), *Ramki: rygorystyczna aplikacja metodologii kognitywno-interpretacyjnej* (75–106). Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA.
- Ruppenhofer, J., Ellsworth, M., Petruck Miriam, R.L., Johnson Christopher, R., Scheffczyk, J. (2016). FrameNet II: Extended Theory and Practice, (revised November 1, 2016). Pozyskano z <https://framenet2.icsi.berkeley.edu/docs/r1.7/book.pdf> [data dostępu 29.09.2021].
- Staniewski, P. (2017). Konceptualizacja wrażeń słuchowych w języku polskim, *Acta Universitatis Wratislaviensis* 3788. *Studia Linguistica*, XXXVI, 111–133.
- Tokarski, R. (2006). Pola znaczeniowe i ramy interpretacyjne – dwa spojrzenia na język, *LingVaria* 1, 35–46.
- Wielki słownik język polskiego PAN*, red. nauk. P. Źmigrodzki: www.wsjp.pl
- Zawisławska, M. (2004). *Czasowniki oznaczające percepcję wzrokową we współczesnej polszczyźnie. Ujęcie kognitywne*. Warszawa: Wydział Polonistyki UW.
- Zawisławska, M. (red.). (2010a). *Ramki: rygorystyczna aplikacja metodologii kognitywno-interpretacyjnej*. Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA.
- Zawisławska, M. (2010b). Ramy interpretacyjne jako narzędzie opisu znaczenia. W: M. Zawisławska (red.), *Ramki: rygorystyczna aplikacja metodologii kognitywnointerpretacyjnej* (53–76). Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA.

Literatura przedmiotowa

- P – Pilch, J., *Pod Mocnym Aniołem*. Kraków 2000: Wydawnictwo Literackie.
- Mu – Pilch, J., *Miasto utrapienia*. Warszawa 2004: Świat Książki.
- Ma – Pilch, J., *Marsz Polonia*. Warszawa 2008: Świat Książki.

STRESZCZENIE

Artykuł został poświęcony konceptualizacji smaku w wybranych tekstach Jerzego Pilcha. Ujęcie zmysłu smaku zostało przygotowane w inspiracji metodologii ram semantycznych Charlesa Fillmore’a. Każdy aspekt życia człowieka daje się ująć w sieci kategorii, do których należą pojęcia opisujące ten aspekt. W wybranych utworach Jerzego

Pilcha najliczniej prezentowana jest kategoria obiektów percepcji smaku, czyli nazw jedzenia i picia. Powieść *Pod Mocnym Aniołem* najczęściej opisuje picie alkoholu oraz używa wiele jego nazw. Pozostałe omawiane powieści skupiają się na jedzeniu. Jerzy

Pilch bardzo sprawnie przedstawia świat alkoholików i życie biesiadne. Opisy jedzenia utrwalają tradycyjny sposób żywienia w Polsce, w którym przeważają produkty mięsne, przystawki i słodkie desery. Warzywa i owoce zajmują niewielką część.

SŁOWA KLUCZOWE: smak, percepcja, nazwy jedzenia, nazwy picia, teoria ram semantycznych

Piotr Kładoczny
Akademia im. Jakuba z Paradyża
ul. Teatralna 25
66-400 Gorzów Wielkopolski